

BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARNING KASBIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH

Aminov Alijon Axtamovich

Buxoro davlat universiteti, Fizika kafedrası o‘qituvchisi

ANNOTATSIYA

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 19-martdagi 5032-sonli Prezident qaroriga ko‘ra buyuk ajdodlarimizning ilmiy an‘analarini munosib davom ettirgan holda, XX asrning 40-yillaridan boshlab O‘zbekistonda fizika fanini rivojlantirish jarayonida nufuzli ilmiy maktablar tashkil etildi, ularning vakillari xalqaro mukofotlarga sazovor bo‘ldi va xorijiy akademiyalar a‘zolari bo‘lib saylandi. Eng muhim ilmiy yo‘nalishlarni shakllantirishda Fanlar akademiyasining taniqli ilmiy maktablar yaratgan atoqli fiziklari muhim o‘rin tutdi. Mamlakatimiz fizika maktabi qattiq jismlar fizikasi, atom yadrosi fizikasi, yarim o‘tkazgichlar fizikasi, lazer fizikasi va issiqlik fizikasi sohalarida jahon ilm-faniga ulkan hissa qo‘shadi va bu aytilgan fanlarning boshlang‘ich bilimlarini Molekulyar fizika fani tushuntirib beradi.

Kalit so‘z: Kasbiy kompetensiya, umumiy kompetentlik, maxsus kompetentlik, boshlang‘ich kompetentlik, ijrochilik kompetentligi, differensial kompetentlik.

IMPROVING THE PROFESSIONAL COMPETENCE DEVELOPMENT METHODOLOGY OF FUTURE TEACHERS

ABSTRACT

According to the decree of the president of the Republic of Uzbekistan No. 5032 of March 19, 2021, worthy continuation of the scientific traditions of our great ancestors, since the 40s of the 20th century, in the process of developing physics in Uzbekistan, prestigious scientific schools were established, representatives of which received international awards and were elected members of foreign academies. In the formation of the most important scientific directions, outstanding physicists of the Academy of Sciences, created by famous scientific schools, took an important place. The school of physics of our country makes a huge contribution to World Science in the fields of solid-state physics, atomic nucleus physics, semiconductor physics, laser physics and thermal physics, explaining the elementary knowledge of these Sciences in the field of Molecular Physics.

Keywords: Professional competence, general competence, special competence, initial competence, executive competence, differential competence.

Hozirgi kunda texnika va texnologiyalarning jadal tarzda rivojlanib borishi, shu bilan birgalikda bilimlarning tezlik bilan yangilanishi bo'lajak fizika fani o'qituvchilarining zamonaviy sharoitlarga moslashish ko'nikmasiga ega bo'lishi hamda yangi bilimlarga intilishini talab etadi. Bu esa bo'lajak fizika o'qituvchilariga quyidagi talablarni qo'yadi:

1. Fizika fanidan tayanch ma'lumotlarga ega bo'lishi va bu sohada o'z mehnatini ko'rsatishga tayyor bo'lishi.

2. Talabalarga qulaylik bilan ma'lumotlarni o'rgatish, nazariy materialni amaliy mashg'ulotlar va laboratoriya tajribalari bilan bog'lash va tushuntirish.

3. O'quv jarayonini qiziqarli va samarali qilish uchun texnik vositalardan foydalanish, masalan: interaktiv darsliklar, virtual bajarilgan tajribalar va laboratoriya asboblarni qo'llash.

4. Talabalarning o'zlashtirilgan bilimlarini sinash, amaliyotlarda ishtirok etish va o'zlarining bilimlarini mustahkamlashlari uchun maslahat bermoq.

5. Talabalarning o'zlashtirilgan bilimlarini sinovdan o'tkazish, sinovlar va imtihonlarda yaxshi natijalarni ko'rsatish.

6. O'quv jarayonida talabalarni qo'llab-quvvatlash, ularning muammolarni hal qilish va savollarga javob topishda yordam berishdan iborat hisoblanadi.

Bu esa ta'lim tizimida faoliyat yuritayotgan fizika fani o'qituvchilarini mustaqil izlanishga va ishlashga, kasbiy hamda hayotiy muammolarni mustaqil yechib unga ijodiy yondashishga o'rganish zaruriyatini tug'diradi. Shuning uchun ham mustaqil fikrlovchi erkin shaxs konsepsiyasini amalga oshirish uzluksiz ta'lim tizimining bosh vazifasi bo'lib, bunda bo'lajak fizika o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish muhim omil hisoblanadi.

Bo'lajak fizika fani o'qituvchilarining "Molekulyar fizika" fanidan kasbiy kompetentligini rivojlantirishni quyidagi asosiy qismlarga ajratish mumkin:

1. O'quv jarayonida talabalarga kasbiy kompetentliklarini rivojlantirish uchun qo'llaniladigan metodikalardan foydalanish.

2. O'quv jarayonida talabalarning ta'limiy va o'quv-uslubiy mahoratlarini rivojlantirish uchun individual yondashuv va yordam berish.

3. Talabalarning o'zlashtirilgan bilimlarini amaliy hayotda qo'llashga yordam berish, misollar va mashg'ulotlar orqali ularning bilimlarini mustahkamlash.

4. O'quv jarayonida talabalarga o'zlashtirilgan bilimlarini amaliyotlarda qo'llash, tadqiqotlarda ishtirok etish, maqbul va samarali proyektlar tuzishga yordam berish.

5. Laboratoriya mashg'ulotlarida tajribalarni olib borish va tadqiqotlarda ishtirok etish imkoniyatlarini kengaytirish.

6. Nazariy bilimlarni amaliyotlarda qo'llash va o'rganish uchun laboratoriya va texnik vositalardan foydalanish.

7. O'quv jarayonida talabalarga mustahkam nazariy bilimlarni amaliyotlarda qo'llash, tadqiqotlarda ishtirok etish va maqbul proyektlar tuzishda yordam berish.

8. Kasbiy kompetentliklarni rivojlantirish uchun interaktiv darsliklar, online platformalar va onlayn ma'lumotlar bazalari bilan ishlash.

9. Talabalarning o'zlashtirilgan bilimlarini amaliyotlarda qo'llash va maqbul proyektlar tuzishda ularni yordam berish, murojaat qilish va maslahat berishdan iboratdir.

Respublikamizda iqtidorli, intiluvchan, faol va yuksak ma'naviy-axloqiy fazilatlarga ega bo'lgan, zamonaviy bilim va ko'nikmalarga ega hamda kasblarni chuqur egallagan va ertangi kunimizning hal qiluvchi kuchi bilim va malakaga ega bo'lgan yoshlarni voyaga yetkazish uchun barcha shart-sharoit va imkoniyatlar yaratilgan. Hozirgi davrda fan va ta'lim, hamda texnika va texnologiyalarning rivoji, ta'lim va uning natijalariga qo'yilgan talablarni tubdan o'zgartirishni talab qiladi. Shunga asosan, yangi avlod uchun standartlarini yaratish va tadbiq etish uchun pedagoglarning oldiga muhim vazifa qilib belgilangan. Hozirgi kunga qadar yaratilgan davlat ta'lim standartlari, hamda malaka talablari tizimli-faoliyatli yondashuvga asoslangan bo'lib, ya'ni ta'limda oliy ta'lim muassasalarining maqsadini ko'nikma, bilim va malakalarni zamon talabiga mos holda o'zlashtirishdan iborat edi. Shu bois bo'lajak fizika fani o'qituvchilari uchun yangi davlat ta'lim standartlari va malaka talablari o'z-o'zini rivojlantirishga qaratilgan kompetent-faoliyatli yondashuvga asoslanganligidan kelib chiqqan holda belgilash zaxira hisoblanadi. Chunki oliy ta'lim muassasalarining ta'lim tizimida tashkil etilgan o'quv-tarbiya jarayonlarining mohiyati, qobiliyatlarini rivojlantirish va tinglovchilarning ehtiyojlari emas, balki oladigan bilimlarni axborot-verbal tarzda yetkazib berish, bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirishdan iborat bo'lib hisoblanadi.

Yuqorida aytilgan muammolarni bartaraf etish uchun bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish uchun quyidagi metodlardan foydalanish mumkin:

1. Amaliy va laboratoriya mashg'ulotlari: Kasbiy kompetentliklarni rivojlantirish uchun amaliy va laboratoriya mashg'ulotlari tashkil etiladi, bu yerda talabalar o'zlashtirilgan nazariy bilimlarini amaliy mashg'ulotlarda qo'llash imkoniyatiga ega bo'ladi.

2. Individual va guruhda ishlash: O'quv jarayonida talabalar bilan individual va guruhda ishlash imkoniyatlarini qo'llash uchun talaba birlashgan vaziyatlarda o'z fikrini ifoda qilish, maslahatlashish va fikr almashish imkoniyatiga ega bo'ladi.

3. Mentorlik va tajribalar: Kasbiy kompetentliklarni rivojlantirish uchun mentorlik va tajribalar tashkil etiladi, bu yerda talabalar o'zlarining rivojlanish yo'li va maqsadlariga mos tajribalar olishadi.

Mentorlik – o‘quvchilarga o‘zlashtirilgan yo‘nalishlarida yordam berish, maslahat berish va ularning maqsadlariga yetishlari uchun yo‘riqnomalar tuzishni o‘z ichiga olgan metodika va usullardan biridir. Mentorlikda mentor, o‘quvchilarga o‘z tajribalarini, bilimlarini va ko‘nikmalarini ulashish, ularni rivojlantirishda yordam beradi. Bu jarayon o‘quvchilarning shaxsiy va professional rivojlanishlariga katta ahamiyatga ega bo‘lib, ularning maqsadlariga yetishlari uchun muhim bo‘lib chiqadi.

4. O‘zlashtirilgan dasturlar va kurslar: Talabalarga kasbiy kompetentliklarni oshirish uchun o‘zlashtirilgan dasturlar va kurslar tuziladi, bu yerda talabalar o‘zlarining hujjatlarini rivojlantirish uchun maxsus dasturlardan foydalanishadi.

Bu metodikalar kasbiy kompetentliklarni rivojlantirish uchun eng samarali usullardan ba‘zilaridir. Har bir metodika o‘quv jarayonida talabalarni rivojlantirish va o‘zlashtirilgan bilimlarni amaliyotlarda qo‘llashga yordam beradi.

Kasbiy kompetentlikni rivojlantirish bir nechta effektiv metodikalardan foydalangan holda takomillashtirishni talab qiladi. Bu metodikalardan ba‘zilari quyidagilardir:

1. Amaliy mashg‘ulotlar: Kasbiy kompetentlikni rivojlantirishning eng asosiysi amaliy mashg‘ulotlar orqali o‘rganishdir. Bu mashg‘ulotlar orqali talabalar o‘zlashtirishni o‘rganish, ishlab chiqarish va muammolar yechishni ko‘proq bilib oladilar.

2. Loyiha asosida o‘qish: Talabalarga interdistsiplinariy loyihalar orqali maslahatchilarni qo‘llab-quvvatlash va ular bilan hamkorlik qilish imkoniyatini berish juda muhimdir. Bu usul orqali talabalar teorik bilimlarini amaliyotga o‘tkazish, muammolar yechish, texnologik rivojlanishga qaratilayotgan muammoni hal qilish va boshqa kasbiy qobiliyatlarini rivojlantirish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

3. Mazmunli tahrir etish: Kasbiy kompetentlikni rivojlantirish metodikalari tarkibida talabalarning o‘zlarini tashkil etgan fasllar va mavzularni o‘zgartirish, yangilash, mazmun tahrirlash va yangi tadbirlar, usullar va vositalar qo‘llash kiritiladi. Bu talabalarning o‘zlashtirish qobiliyatini, o‘z fikrlariga ega bo‘lishini va o‘z o‘zining yaratuvchanlikka, iqtidorlariga rioya qilishga javob berishini ta‘minlaydi.

4. Guruh ishi bilan ishlash: Talabalarni guruhi ishi bilan ishlashni o‘rgatish juda muhimdir, chunki bu xususiyat ularni jamoada qatnashish, muloqot qilish, ish birlikdagi o‘zaro ishlash, vazifalarni har tomonlama yechish va ijodiy yechimlarga kelishishga tayyorlaydi. Guruh ishi bilan ishlash talabalarning samaradorlikni, samarali ishbilarmonlikni va jamoada ishlay olishni o‘rganishiga imkon beradi.

5. Real hayot modellaridan foydalanish: Kasbiy kompetentlikni rivojlantirishning eng samimiy usullaridan biri talabalarga real hayot modellaridan foydalanish imkonini yaratishdir. Bu talabalarga ishbilarmonlikni, jamoada ishlay olishni va jamiyatda yashashga oid imkoniyatlarni o‘rganishga yordam beradi.

Bu metodikalarni amalga oshirish orqali kasbiy kompetentlikni rivojlantirish jarayonini samarali va effektivligini oshirish mumkin. Bu uning o'quvchilar uchun samarali va qiziqarli bo'lishi va ularning kasbiy taraqqiyot va o'zlashtirishlarini ko'paytirishiga imkon beradi.

Ushbu fikrlardan xulosa chiqargan holda bo'lajak fizika fani o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini shakllantirishda quyidagi bir qator ko'nikmalarga ega bo'lishi lozimligi belgilab olindi.

1. Bo'lajak fizika fani o'qituvchilari o'z faoliyati jarayonida ibrat, namuna ko'rsatish bilan yoshlarning faolligini, his-tuyg'usini, hatti-harakatini rivojlantirishi va ta'sir eta olishi muhimligi aniqlandi;

2. Har bir mashg'ulot uchun material tanlash, uni murakkablashtirish va oldingi hamda keyingilari bilan aloqasini ta'minlashni nazarda tutish, mashg'ulot o'yin, mehnat topshiriqlari va shu kabilarni yoshlarning yosh imkoniyatlari, ularni tarbiyalash va rivojlantirish istiqbollari hisobga olish tizimi aniqlandi;

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI: (REFERENCES)

1. Исламгалиев Э.Г. Профессиональная компетентность педагога (социологич. анализ): Дисс... канд. соц. наук – Екатеринбург, 2003. 29-31,176 с.
2. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Дж. Равен // Пер. с англ. – М.: «Когито-Центр», 2002. – 396 с.
3. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как ре-зультативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Авторская версия. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 39 с.
4. А.А. Аминов – “umumta'lim maktabning 9-sinf o'quvchilariga nanotexnologiyalarga oid kompetensiyalarni innovatsion texnologiyalari asosida takomillashtirish” Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал. 2021/6. 352-361-с.
5. А.А. Aminov – “Fizika fanini o'qitishda nanotexnologiyalarning qo'llanilishiga oid kompetensiyalarni shakllantirish” Pedagogik mahurat. Buxoro-2022, 6-son, 124-130-bet.
6. Шадриков В.Д. Новая модель специалиста: ин-новационная подготовка и компетентностный подход // Высшее образование сегодня. – 2004 № 8. – С. 120-128.
7. Щербакова Т.Н. Психологическая компетентность учителя: акмеологический анализ: Дисс... д-ра пси-хол. наук – Ростов-на Дону, 2006. – 456 с.
8. www.gov.uz
9. www.lex.uz